

Poveznik

ŠKOLE KOJE GRADE POVJERENJE

Praktični vodič za održivu suradnju škole,
zajednice i civilnog društva

Škola nije samo mjesto učenja. Ona je zajednica odnosa, pripadanja i zajedničkog djelovanja.

IMPRESUM

Izdavač: DKolektiv – organizacija za društveni razvoj

Uredništvo i koordinacija sadržaja: Jelena Kamenko Mayer, Ivana Kovačević i Lejla Šehić Relić

Primjeri dobre prakse: Osnovna škola Davorin Trstenjak, Čađavica

Osnovna škola Franjo Krežma, Osijek

Tehnička škola i prirodoslovna gimnazija Ruđera Boškovića, Osijek

Grafičko oblikovanje: DKolektiv – organizacija za društveni razvoj

Godina izdanja: 2026.

Mjesto: Osijek

Projekt PovezniK – škole koje grade povjerenje

školska godina 2025./2026.

Projekt je sufinanciran sredstvima Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih.
Sadržaj ovog Vodiča isključiva je odgovornost DKolektiva - organizacije za društveni razvoj.

SADRŽAJ

O VODIČU	4
1. ŠKOLA KAO SREDIŠTE POVJERENJA I POVEZANOSTI	5
2. ŠTO SMO ČULI OD UČENIKA I NASTAVNIKA	6
3. OD UVIDA DO PROMJENE: KLUBOVI POVEZNIK U ŠKOLAMA	7
4. MODEL SURADNJE PROJEKTA POVEZNIK	14
- KORAK 1. SLUŠANJE UČENIKA I PROMATRANJE ZAJEDNICE	15
- KORAK 2. STVARANJE PARTNERSTVA OKO ZAJEDNIČKOG CILJA	16
- KORAK 3. OSNAŽIVANJE NASTAVNIKA I OTVARANJE PROSTORA U KOJEM SE GLAS UČENIKA ČUJE ...	17
- KORAK 4a. OD IZAZOVA DO IDEJE	18
- KORAK 4b. OD IDEJE DO ZAJEDNIČKE AKCIJE	19
- KORAK 5. UČITE IZ ISKUSTVA I NASTAVITE SURADNJU	20
5. PRIMJERI DOBRE PRAKSE IZ PARTNERSKIH ŠKOLA	21
6. ŠTO SMO NAUČILI I KAKO MODEL PRIMIJENITI	24
LITERATURA I PROJEKTI IZVORI	27

O vodiču

Ovaj vodič nastao je u okviru projekta „PovezniK – škole koje grade povjerenje“, koji DKolektiv provodi u partnerstvu s Osnovnom školom Franje Krežme iz Osijeka, Osnovnom školom Davorin Trstenjak iz Čađavice, Tehničkom školom i prirodoslovnom gimnazijom Ruđera Boškovića iz Osijeka te Fakultetom za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Projekt je usmjeren na jačanje povjerenja, pripadanja, solidarnosti i aktivnog sudjelovanja učenika kroz povezivanje škole, civilnog društva i lokalne zajednice.

Vodič nije kronološki izvještaj o projektu niti zbirka gotovih recepata. On iskustva projekta pretvara u kratak i prilagodljiv model koji druge škole i organizacije mogu koristiti u različitim sredinama. Polazi od jednostavne pretpostavke: suradnja je održiva kada odgovara na stvarne potrebe, kada učenici imaju stvaran glas, kada su uloge partnera jasne i kada zajednička aktivnost postane početak odnosa, a ne njegov završetak.

Kome je vodič namijenjen?

Učiteljima, nastavnicima, stručnim suradnicima, ravnateljima, organizacijama civilnog društva, lokalnim ustanovama, jedinicama lokalne samouprave i svima koji žele razvijati škole kao otvorena mjesta povjerenja, sudjelovanja i djelovanja u zajednici.

Kako koristiti vodič?

- kao okvir za pokretanje nove suradnje škole i organizacije civilnog društva
- kao kontrolnu listu pri planiranju učeničke društveno korisne akcije
- kao materijal za zajednički sastanak školskog tima, vijeća učenika i lokalnih partnera
- kao polazište za prilagodbu PovezniK modela postojećem školskom volonterskom klubu, vijeću učenika, razrednom projektu ili izvannastavnoj aktivnosti
- kao putokaz prema opširnijim projektnim alatima: programu Akademije socijalne kohezije, Kohezijskom radaru, akcijskom planu i Priručniku metoda.

STRUČNI OKVIR

socijalna kohezija, povjerenje
i građansko sudjelovanje

KLUBOVI POVEZNIK

neformalni prostori susreta i
druženja učenika, razgovora,
povezivanja i inicijativa

POVEZNIK MODEL SURADNJE

pet koraka od slušanja potreba
učenika do održive suradnje

PRIMJERI

tri različita oblika povezivanja
škole i zajednice

ALATI

pitanja, matrice i predloške za
neposrednu primjenu

PREPORUKE

što čini suradnju kvalitetnom,
uključivom i održivom

1. ŠKOLA KAO SREDIŠTE POVJERENJA I POVEZANOSTI

U kontekstu rastućih društvenih nejednakosti, političke i društvene polarizacije te slabljenja međuljudskog povjerenja, obrazovni sustavi i civilno društvo prepoznaju se kao ključni akteri u očuvanju i jačanju socijalne kohezije i otpornosti zajednica.

Socijalna kohezija opisuje kvalitetu povezanosti među ljudima i njihovu spremnost da se osjećaju dijelom zajednice te djeluju za zajedničko dobro. Schiefer i van der Noll izdvajaju tri temeljne sastavnice socijalne kohezije: kvalitetu društvenih odnosa, osjećaj pripadanja zajednici i usmjerenost prema zajedničkom dobru (Schiefer i van der Noll, 2017). Vijeće Europe (New Strategy and Council of Europe Action Plan for Social Cohesion, 2010.) socijalnu koheziju povezuje sa sposobnošću društva da osigura dobrobit svih svojih članova, smanjuje nejednakosti i izbjegava marginalizaciju, upravlja razlikama i podjelama te osigurava uvjete za dobrobit svih.

U školskom kontekstu taj se okvir može prevesti u četiri međusobno povezane dimenzije: pripadanje, povjerenje, participaciju i pravednost.

PRIPADANJE Učenik osjeća da ima svoje mjesto u razredu i školi, da je prihvaćen i da njegova prisutnost ima vrijednost.	POVJERENJE U odnosima postoji dovoljno sigurnosti da učenici mogu govoriti, pitati, pogriješiti i potražiti pomoć bez straha od ismijavanja ili odbacivanja.
PARTICIPACIJA Učenici nemaju samo mogućnost biti prisutni, nego mogu utjecati na odluke, predlagati rješenja i preuzimati odgovornost za zajedničke aktivnosti.	PRAVEDNOST Pravila se primjenjuju dosljedno, različite potrebe se prepoznaju, a pristup mogućnostima ne ovisi samo o glasnoći, uspjehu ili društvenom statusu učenika.

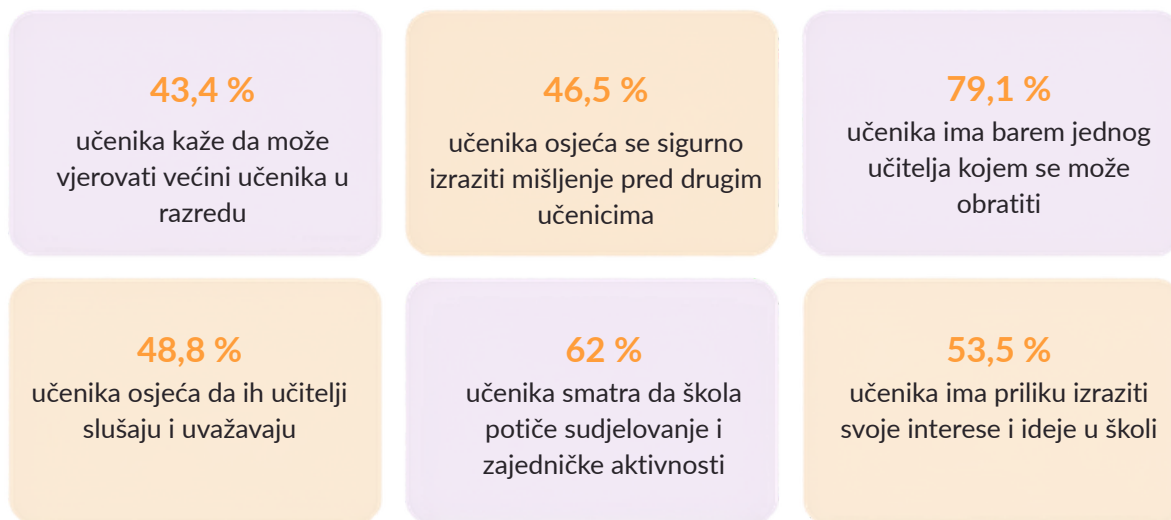
Osjećaj pripadanja nije dodatak obrazovanju. Meta-analitički nalazi pokazuju da je školsko pripadanje povezano s podrškom vršnjaka i nastavnika, motivacijom, osjećajem sigurnosti i nizom pozitivnih razvojnih i obrazovnih ishoda (Allen i sur., 2018.). Učenici koji osjećaju pripadnost školi češće pokazuju veću motivaciju, angažman i povjerenje u vlastite sposobnosti, imaju bolje obrazovne ishode te manji rizik izostajanja i odustajanja. Pripadnost je i zaštitni čimbenik za dobrobit i emocionalnu otpornost učenika (Korpershoek i sur., 2020.; Allen i sur., 2018.; Goodenow, 1993.). Povjerenje se pritom ne gradi jednom radionicom, nego ponavljanim iskustvom da su odnosi predvidivi, da se glas učenika uvažava i da zajednica reagira kada netko ostaje na rubu.

Građansko sudjelovanje u školi također nije samo priprema za budućnost. Konvencija o pravima djeteta i Opći komentar br. 12 naglašavaju pravo djece da izraze svoje mišljenje o pitanjima koja ih se tiču te da se njihova mišljenja ozbiljno razmotre (Odbor UN-a za prava djeteta, 2009). Referentni okvir kompetencija za demokratsku kulturu Vijeća Europe dodatno ističe da se demokratske kompetencije razvijaju kroz stvarne prilike za sudjelovanje, suradnju, odgovornost i zajedničko rješavanje problema (Vijeće Europe, 2018).

Škola gradi socijalnu koheziju istovremeno kroz ono što poučava, kroz način na koji organizira odnose i kroz prilike koje učenicima daje da zajedno s drugima djeluju u zajednici.

2. ŠTO SMO ČULI OD UČENIKA I NASTAVNIKA

Prije planiranja intervencija projekt je proveo upitnike o odnosima, pripadnosti i zajedništvu. Sudjelovalo je 129 učenika i 25 učitelja i nastavnika. Rezultati nisu reprezentativni za hrvatske škole, ali daju važan lokalni uvid: učenici i odrasli ne doživljavaju uvijek istu školsku stvarnost, pa odluke nije dobro temeljiti samo na pretpostavkama odraslih.

Izvori: projektni upitnici za učenike i nastavnike, travanj 2026.

Posebno je važna razlika u percepciji dostupnosti odraslih. Svi ispitani učitelji i nastavnici smatraju da učenici imaju barem jednu odraslu osobu kojoj se mogu obratiti, dok isto navodi 79,1 % učenika. Razlika se vidi i u procjeni povjerenja među učenicima: 64 % nastavnika procjenjuje da ono postoji „ponekad“, dok učenici češće daju jasne pozitivne ili negativne odgovore. Takvi nalazi ne znače da je jedna skupina u pravu, a druga nije. Oni pokazuju da se kvaliteta odnosa mora istraživati iz više perspektiva.

U otvorenim odgovorima učenici najčešće traže više razgovora, međusobnog poštovanja, zajedničkih aktivnosti i prilika da se bolje upoznaju. Nastavnici također ističu razgovor, timski rad, neformalna druženja, uključivanje roditelja i dodatnu edukaciju.

Zajednička je poruka jasna: povjerenje se lakše razvija kada škola stvara redovite situacije u kojima ljudi surađuju izvan uobičajenih uloga i pritiska ocjenjivanja.

Rezultati istraživanja jasno upućuju na nekoliko važnih potreba. Školama su potrebni jasni i dosljedni načini stvaranja sigurnog prostora za izražavanje mišljenja. Učenicima treba više prilika da govore, ali i iskustvo da će ih drugi doista saslušati bez ismijavanja, osuđivanja ili odbacivanja. Potrebno je jačati komunikacijske vještine, kulturu dijaloga i načine mirnog rješavanja sukoba. Povjerenje se ne može graditi bez osjećaja sigurnosti, a sigurnost se ne razvija samo pravilima, nego i odnosima. Važno je povećati raznolikost i dostupnost školskih aktivnosti te učenike aktivnije uključiti u njihovo planiranje. Učiteljima i stručnim suradnicima potrebna je podrška u razvoju metoda koje potiču suradnju, pripadnost, povjerenje i aktivno sudjelovanje učenika.

Rezultati istraživanja govore o jednom važnom izazovu: škole već imaju snažne temelje pripadnosti, ali učenici ne doživljavaju uvijek jednaku razinu sigurnosti, podrške i uključenosti. To ne treba promatrati kao kritiku škole, nego kao poziv na pažljivije slušanje učenika. **Jer osjećaj pripadnosti ne znači samo biti fizički prisutan u razredu. Pripadati znači imati osjećaj da te netko vidi, čuje i uvažava. Znači moći pogriješiti bez straha od ismijavanja. Znači imati prostor za ideje, pitanja, nesigurnosti i različitosti. Znači znati da u razredu i školi postoji netko kome se možeš obratiti. Socijalna kohezija u školi ne nastaje odjednom. Ona se gradi svakodnevno kroz male, dosljedne i promišljene načine na koje učenici i odrasli u školi stvaraju prostor povjerenja, podrške i pripadnosti.**

3. OD UVIDA DO PROMJENE: KLUBOVI POVEZNIK U ŠKOLAMA

Prostori razgovora, neformalnog druženja, povezivanja i učenčkih inicijativa

Rezultati istraživanja pokazali su da iskustvo pripadanja, povjerenja i sigurnosti u školskom okruženju nije jednako za sve učenike. Iako velik broj učenika prepoznaje barem jednu odraslu osobu kojoj se može obratiti, znatan dio njih samo se ponekad osjeća sigurno pri izražavanju mišljenja, ne vjeruje u potpunosti drugim učenicima ili ne doživljava međusobno poštovanje kao stalno obilježje odnosa u razredu. U otvorenim odgovorima učenici i nastavnici naglašavali su potrebu za više razgovora, zajedničkog vremena, međusobnog razumijevanja te aktivnosti koje nisu povezane isključivo s nastavom i školskim uspjehom.

Klubovi Poveznik razvijeni su kao jedan od odgovora na takve potrebe. Njihova svrha nije bila samo pripremiti učenike za provedbu većih društveno korisnih akcija, nego u školama stvoriti trajnije prilike za susret, razgovor, suradnju i zajedničko oblikovanje školskog života.

Klubovi su se temeljili na vrijednostima povjerenja, uključenosti i zajedničkog dobra. Zamišljeni su kao prostori učenja, druženja i planiranja u kojima učenici mogu razgovarati o odnosima u školi, prepoznavati potrebe svojih vršnjaka, predlagati promjene te osmišljavati manje i veće inicijative. Uključivanje učenika bilo je dobrovoljno i otvoreno različitim učenicima, neovisno o njihovom prethodnom iskustvu u školskim i izvanškolskim aktivnostima.

Zašto su školi potrebni prostori poput klubova Poveznik?

Socijalna kohezija ne razvija se samo kroz sadržaje koji se poučavaju na nastavi. Ona se svakodnevno oblikuje kroz iskustva koja učenici imaju u školi: osjećaju li da su primijećeni, imaju li s kim razgovarati, mogu li iznijeti svoje mišljenje, sudjeluju li u odlučivanju i postoje li mjesta na kojima mogu upoznati učenike izvan svojih uobičajenih krugova.

Škola može imati kvalitetne nastavne programe, a da se dio učenika ipak osjeća usamljeno, nevidljivo ili isključeno. Zbog toga su važni i manje formalni prostori u kojima druženje nije povezano s ocjenom, natjecanjem ili postignućem. Kutak za razgovor, zajedničko igranje društvenih igara, tematski susret ili otvorena učenička grupa mogu biti jednostavne aktivnosti, ali učenicima pružaju ono što u strukturiranom školskom danu često nedostaje: vrijeme za upoznavanje, slušanje i razvijanje odnosa.

Program Akademije socijalne kohezije koji je razvijen kroz ovaj projekt za nastavnike i stručno osoblje u školama upravo neformalne prostore susreta, dijaloške forume, učeničko oblikovanje školskih prostora i klubove zajedničkih interesa prepoznaje kao važne modele razvoja pripadanja i povezanosti. Njihova vrijednost proizlazi iz toga što učenici u školi nisu samo prisutni, nego imaju priliku biti viđeni, uključeni i važni.

Klub nije samo još jedna izvannastavna aktivnost

Klub PovezniK ne mora biti zasebna formalna struktura s velikim brojem obveznih sastanaka, pravilnikom i uvijek istom skupinom članova. Ovisno o mogućnostima škole, može djelovati kao:

- i samostalna izvannastavna aktivnost
- dio postojećeg školskog volonterskog kluba
- učenička projektna grupa
- otvorena grupa koja se okuplja oko pojedine teme
- suradnja vijeća učenika, stručnih suradnika i zainteresiranih nastavnika
- kombinacija redovitih susreta i aktivnosti otvorenih cijeloj školi.

Važniji od samog organizacijskog oblika jesu način rada i iskustvo koje klub pruža učenicima. Učenici trebaju moći utjecati na teme, predlagati aktivnosti, preuzimati uloge i sudjelovati u donošenju odluka. Odrasla osoba osigurava podršku, sigurnost i kontinuitet, ali ne oblikuje cijeli program umjesto učenika.

Klub također ne bi trebao okupljati samo učenike koji se prvi javljaju, imaju dobre komunikacijske vještine ili su već uključeni u brojne školske aktivnosti. Posebnu pozornost potrebno je posvetiti učenicima koji se teže uključuju, rijetko govore u grupi, nisu dio stabilne vršnjačke skupine ili smatraju da njihove ideje neće biti prihvaćene.

Što su klubovi PovezniK radili?

Aktivnosti klubova prilagođavale su se potrebama i mogućnostima svake škole. Neke su bile usmjerene na razgovor i upoznavanje, neke na uređivanje školskih prostora, a neke na neformalno druženje i osmišljavanje učeničkih inicijativa.

RAZGOVORI O POVJERENJU, PRIPADANJU I ODNOSIMA

Na susretima su učenici razgovarali o tome što za njih znači povjerenje, kada se u školi osjećaju prihvaćeno i što im otežava povezivanje s drugima. Takvi razgovori omogućili su da se iza općih pojmova poput „dobri odnosi“ ili „zajedništvo“ prepoznaju konkretna iskustva učenika.

Razgovor se može otvoriti pitanjima:

- Kada se u školi osjećam prihvaćeno i uključeno?
- Što mi pomaže da nekome vjerujem?
- U kojim je situacijama teško izraziti svoje mišljenje?
- Kako primjećujemo da se netko osjeća usamljeno ili isključeno?
- Što bismo mogli promijeniti da bi se više učenika osjećalo kao dio škole?
- Koje mjesto ili aktivnost u školi najviše povezuje učenike?

Cilj takvih susreta nije pronaći jedan točan odgovor niti odmah riješiti sve probleme. Važno je da učenici imaju iskustvo razgovora u kojem se njihova mišljenja ne ocjenjuju, ne ismijavaju i ne koriste protiv njih. Klub dijaloga, primjerice, ne temelji se na raspravi u kojoj jedna strana pobjeđuje, nego na slušanju, razumijevanju različitih iskustava i stvaranju prostora i za glasove koji se inače rjeđe čuju.

KUTCI ZA POVEZIVANJE I SOCIJALNU KOHEZIJU

U pojedinim školama učenici su sudjelovali u uređivanju kutaka namijenjenih neformalnom druženju, razgovoru, odmoru i zajedničkim aktivnostima. Takav kutak može se urediti u dijelu hodnika, knjižnice, učionice ili drugog prostora koji je učenicima lako dostupan.

U prostoru se mogu nalaziti:

- društvene igre
- kartice s pitanjima za razgovor
- materijali za crtanje i kreativno izražavanje
- knjige i časopisi
- kutija učeničkih prijedloga
- zid poruka podrške ili zahvalnosti
- informacije o tome kome se učenici mogu obratiti kada trebaju pomoć
- prijedlozi aktivnosti koje učenici mogu zajednički pokrenuti.

Samo uređenje prostora, međutim, nije dovoljno. Da bi kutak zaista postao mjesto povezivanja, potrebno je zajedno s učenicima dogovoriti kako će se koristiti, kada je dostupan, tko će se brinuti o materijalima i kako će se novi učenici potaknuti da mu pristupe. U suprotnom može ostati lijepo uređen, ali nedovoljno korišten dio škole.

Posebna vrijednost takvih prostora jest u tome što učenici sudjeluju u njihovom oblikovanju. Kada mogu utjecati na prostor u kojem svakodnevno borave, lakše ga doživljavaju kao svoj i razvijaju osjećaj odgovornosti prema njemu i drugim korisnicima. Participativno uređivanje škole zato nije samo estetska aktivnost, nego i oblik učeničkog sudjelovanja

Primjer iz projekta: Kutak koji povezuje

Učenici su sudjelovali u osmišljavanju i dodatnom uređivanju već postojećeg prostora namijenjenog druženju, razgovoru i predahu tijekom školskih odmora. Budući da se kutak do tada nije često koristio, učenici su izrazili želju da ga upotpune sadržajima koji bi ga učinili ugodnijim i privlačnijim mjestom okupljanja. U kutku su bile dostupne društvene igre i sadržaji koje učenici mogu zajednički koristiti tijekom školskog dana, kao i prostor za njihovo odlaganje te udobne vreće za sjedenje. Aktivnost je stvorila vidljivo mjesto posvećeno povezivanju i pripadanju, ali i učenicima omogućila da neposredno utječu na izgled i namjenu školskog prostora. Tako uređen kutak predstavlja prostor neformalnosti unutar formalnog školskog okruženja, u kojem učenici mogu provoditi vrijeme, opustiti se i družiti.

DRUŠTVENE IGRE KAO POVOD ZA SUSRET

Društvene igre korištene su kao jednostavan i učenicima pristupačan način okupljanja. Njihova vrijednost nije samo u zabavi. Igra učenicima daje zajednički zadatak i jasan razlog za komunikaciju, zbog čega može olakšati prvi kontakt među učenicima koji se inače ne druže.

Kroz društvene igre učenici vježbaju:

- dogovaranje i poštivanje pravila
- čekanje na red
- suradnju i zajedničko rješavanje problema
- prihvatanje različitih načina razmišljanja
- nošenje s pobjedom, porazom i neslaganjem
- neformalnu komunikaciju s učenicima izvan svojega uobičajenog kruga.

Dobro je ponuditi igre različite složenosti i trajanja te učenicima omogućiti da ih sami predlažu i objašnjavaju drugima. Povremeno se mogu oblikovati i mješovite skupine učenika iz različitih razreda. Pri tome sudjelovanje treba ostati dobrovoljno. Cilj nije prisilno sprijateljiti učenike, nego stvoriti dovoljno sigurne i jednostavne prilike da se novi odnosi mogu razviti.

Primjer iz projekta: Igre kao neformalno mjesto okupljanja

Na inicijativu učenika osigurane su nove društvene igre koje su postale povod da učenici vrijeme provedu zajedno izvan nastavnih obveza. Okupljeni oko zajedničkog interesa za društvenim igrama i željom za druženjem, učenici su se sastajali u kutku, koji im je pružao prostor za predah od nastave, ali i od mobitela i drugih tehnologija. U opuštenijoj atmosferi razgovarali su, surađivali i upoznivali vršnjake s kojima se inače ne bi spontano družili. Istodobno su učili i o odgovornosti prema zajedničkim stvarima, pazili su da se dijelovi igara ne izgube, nakon korištenja ih uredno spremali te odlagali na za to predviđena mjesta. Pokazalo se da za povezivanje nije uvijek potreban velik program. Ponekad su dovoljni dostupan prostor, vrijeme i aktivnost koja olakšava prvi susret.

MALE AKTIVNOSTI POVEZIVANJA

Rad kluba ne mora svaki put rezultirati velikom školskom ili lokalnom akcijom. Manje i češće aktivnosti mogu snažno djelovati na školsku klimu jer stvaraju kontinuitet i omogućuju uključivanje učenika koji ne žele sudjelovati u javnim događanjima.

Klub može pokrenuti:

- zid zahvalnosti ili poruka podrške
- kutiju ideja za bolju školu
- kratke krugove razgovora tijekom razrednog sata
- druženje učenika različitih razreda
- dobrodošlicu novim učenicima
- kreativne odmore
- razmjenu vještina i interesa među učenicima
- dane ili tjedne posvećene zajedništvu
- vršnjačku podršku učenicima koji prelaze u novu školu ili razred
- zajedničko uređivanje učionice, hodnika ili školskog dvorišta
- aktivnosti u kojima učenici predstavljaju svoje interese, hobije i talente.

Takve inicijative učenicima daju mogućnost da brzo vide učinak vlastitoga angažmana. One također mogu poslužiti kao siguran prvi korak prije složenijih aktivnosti koje zahtijevaju više planiranja, resursa i suradnje s vanjskim partnerima.

Primjer iz projekta: Druženje učenika različitih razreda

Školski klubovi Poveznik, omogućili su druženje i povezivanje učenika različitih razreda i uzrasta, kao i razmjenu njihovih vještina, interesa i ideja. Navedeno je bilo posebno izraženo u osnovnim školama, u kojima učenici različite dobi inače nemaju prilika kontinuirano zajedničko sudjelovati u aktivnostima. Tijekom sastanaka Klubova Poveznik, učenici su se okupljali, upoznawali i zajednički osmišljavali aktivnosti koje su kasnije provodili u školi ili lokalnoj zajednici. Nekima je to bio i prvi susret te prilika za suradnju s učenicima izvan njihova razreda. Zajednički zadatak osmišljavanja aktivnosti poticao ih je da međusobno razgovaraju, slušaju različite prijedloge, donose odluke i podijele odgovornosti u skladu sa svojim interesima i mogućnostima. Pritom cilj sastanaka nije bio samo osmisлити konkretnu aktivnost, nego i stvoriti prostor u kojem se učenici različite dobi mogu bolje upoznati, učiti jedni od drugih i razvijati osjećaj zajedništva. Na taj se način jačao osjećaj povezanosti ne samo među pojedinim učenicima, nego i među različitim razredima, čime se pridonijelo otvorenijem i povezanijem školskom okruženju.

ULOGA NASTAVNIKA I STRUČNIH SURADNIKA

Klubovima je potrebna odrasla osoba koja osigurava kontinuitet, podržava učenike i pazi na sigurnost procesa. Njezina uloga nije unaprijed odrediti sve aktivnosti, nego pomoći učenicima da svoje ideje razjasne, procijene i provedu.

Voditelj ili voditeljica kluba može:

- pomoći u stvaranju sigurnih pravila komunikacije
- brinuti da priliku za sudjelovanje ne dobivaju uvijek isti učenici
- postavljati otvorena pitanja umjesto da odmah nudi rješenja
- povezati učenike s drugim nastavnicima, ravnateljem i vanjskim partnerima
- pomoći u planiranju vremena, prostora, troškova i sigurnosnih uvjeta
- podržati učenike kada se pojave neslaganja ili prepreke
- osigurati kratku refleksiju nakon svake aktivnosti
- prepoznati kada problem nadilazi mogućnosti kluba i zahtijeva uključivanje stručne službe.

KAKO POKRENUTI KLUB POVEZNIK

1

Predstavite ideju učenicima

Objasnite da klub nije samo još jedna obveza, nego prostor u kojem učenici mogu razgovarati, družiti se, predlagati promjene i pokretati aktivnosti koje smatraju važnima.

2

Pozovite različite učenike

Poziv se može uputiti putem razrednih sastanaka, vijeća učenika, školskih kanala komunikacije i osobnih razgovora. Osobni poziv često je važan za učenike koji se neće sami prijaviti na otvoreni poziv.

3

Na prvom susretu pitajte, nemojte nuditi gotov program

Učenike se može pitati:

- Što nam u školi pomaže da se osjećamo povezano?
- Što nam nedostaje?
- Gdje se možemo družiti bez pritiska?
- Koje bi aktivnosti uključile i učenike koji se inače manje uključuju?
- Što možemo napraviti tijekom sljedeća dva tjedna?

4

Zajedno dogovorite način rada

Dogovorite koliko će se često klub sastajati, kako se predlažu ideje, kako se donose odluke i kako se dijele zadatci. Pravila trebaju biti kratka, razumljiva i zajednički oblikovana.

5

Počnite jednom malom aktivnošću

To može biti razgovor, društvene igre, kutak povezivanja ili jednostavna promjena zajedničkog prostora. Prvi uspjeh pomaže učenicima da razviju povjerenje u grupu i vlastitu sposobnost djelovanja.

6

Nakon aktivnosti zastanite i razgovarajte

- Pitajte učenike:
- Što je dobro funkcioniralo?
- Tko se uključio, a tko nije?
- Je li se dogodio neki novi susret ili razgovor?
- Što bismo sljedeći put promijenili?
- Koji je naš sljedeći korak?

Kako znati da klub ostvaruje svoju svrhu?

Uspjeh kluba ne treba procjenjivati samo prema broju sastanaka, sudionika ili provedenih akcija. Važne su i manje vidljive promjene u odnosima i načinu sudjelovanja učenika.

Klub ostvaruje svoju svrhu kada:

- učenici imaju mjesto na kojem mogu iznijeti mišljenje bez straha od ismijavanja
- u aktivnostima sudjeluju učenici različitih interesa i iskustava
- učenici koji se inače manje čuju dobivaju priliku izraziti svoje ideje
- nastaju novi kontakti među učenicima i razredima
- učenici preuzimaju stvarne, a ne samo simbolične odgovornosti
- učenički prijedlozi dovode do barem malih vidljivih promjena
- aktivnosti ne ovise isključivo o jednoj odrasloj osobi
- škola osigurava prostor i vrijeme za nastavak rada
- klub postupno razvija suradnju s drugim dijelovima škole i lokalnom zajednicom.

Od malih aktivnosti do djelovanja u zajednici

Klubovi PovezniK i hackaton socijalne kohezije za učenike bili su i prostor u kojem su učenici razvijali ideje za društveno korisne akcije „Vidim te!“. Kroz razgovore, neformalno druženje i manje inicijative učenici su se upoznawali, učili slušati jedni druge, dogovarati se i preuzimati odgovornost. Te su vještine bile važne kada su njihove ideje prerasle u složenije aktivnosti koje su uključivale vrtić, lokalnu samoupravu, građane, volontere i organizacije civilnog društva.

Vrijednost klubova zato nije samo u krajnjoj aktivnosti. Jednako je važan proces koji joj prethodi: stvaranje odnosa, prepoznavanje zajedničkog interesa, razmjena različitih ideja i postupno razvijanje osjećaja da učenici mogu utjecati na svoju školu i zajednicu.

Iskustvo klubova pokazuje da se škola prema zajednici najlakše otvara kada učenici unutar same škole već imaju prostor za susret, razgovor i zajedničko odlučivanje. U nastavku vodiča predstavljamo PovezniK model suradnje škole, zajednice i civilnog društva koji pokazuje kako se učeničke ideje mogu razviti u veće zajedničke aktivnosti i održiva partnerstva.

4. MODEL SURADNJE PROJEKTA POVEZNIK

Model suradnje projekta Poveznik povezuje unutarnji razvoj školske zajednice s djelovanjem prema van. Njegov cilj nije organizirati što više pojedinačnih događanja, nego uspostaviti proces u kojem škola, učenici i partneri iz zajednice zajedno prepoznaju potrebu, razvijaju odgovor i stvaraju odnos koji se može nastaviti.

1.

SLUŠAJTE UČENIKE I PROMATRAJTE ZAJEDNICU

Prikupite perspektive učenika, nastavnika i zajednice te mapirajte potrebe, odnose i postojeće resurse.

2.

STVARAJTE PARTNERSTVA

Pronađite partnera koji dijeli cilj i zajedno dogovorite svrhu, uloge, odgovornosti i očekivanja.

3.

STVORITE PROSTOR U KOJEM SE GLAS UČENIKA ČUJE

Osnažite nastavnike za participativni rad i omogućite učenicima da utječu na problem, ideju i odluke.

4.

PRETVORITE IDEJE U ZAJEDNIČKU AKCIJU

Pretvorite ideju u izvediv plan i provedite aktivnost koja donosi stvarnu vrijednost školi ili zajednici.

5.

UČITE, RAZVIJAJTE SE I NASTAVITE SURADNJU

Zajedno procijenite iskustvo, zabilježite učenje i dogovorite kako će se suradnja nastaviti ili proširiti.

ČETIRI RAVNOPRAVNA DOPRINOSA

UČENICI

iskustvo, pitanja, ideje, odluke
i konkretan doprinos

ŠKOLA

kontinuitet, pedagoški okvir,
sigurnost i pristup učenicima

CIVILNO DRUŠTVO

participativne metode,
poznavanje zajednice, mreže i
fleksibilnost

ZAJEDNICA

stvarne potrebe, lokalni resursi,
prostori, znanja i podrška

NAČELA MODELA

- stvarna potreba
- glas učenika
- podijeljena odgovornost
- uključivost
- uzajamna dobrobit
- refleksija
- nastavak suradnje

KORAK 1. SLUŠANJE UČENIKA I PROMATRANJE ZAJEDNICE

Kvalitetna suradnja ne počinje pitanjem „Kuju ćemo akciju organizirati?“, nego pitanjem „Što je ljudima u našoj školi i zajednici važno i što već postoji na čemu možemo graditi?“. Slušanje učenika i promatranje zajednice smanjuje rizik da škola ili organizacija unaprijed osmisle aktivnost koja ima dobru namjeru, ali ne odgovara stvarnim potrebama ili ne ostavlja prostor učenicima i partnerima.

Tri razine slušanja učenika i promatranja zajednice

ODNOSI U ŠKOLI

Kako učenici doživljavaju povjerenje, pripadanje, sigurnost, sukobe i podršku? Tko sudjeluje, a tko ostaje nevidljiv?

GLAS I INTERESI UČENIKA

Što učenici žele mijenjati? Koje ih teme pokreću? Na koji način žele sudjelovati?

ZAJEDNICA I RESURSI

Koje su potrebe i inicijative u lokalnoj zajednici? Tko već djeluje? Koje organizacije, ustanove, roditelji, građani, prostori i znanja mogu biti dio rješenja?

Jednostavne metode i alati

- kratak anonimni upitnik za učenike i djelatnike škole
- razgovori u manjim skupinama ili fokus grupe
- kutija ideja, digitalni obrazac ili anonimna ploča s pitanjima
- mapa škole i zajednice: tko je u središtu, tko na rubu, gdje postoje snažne veze, a gdje praznine razgovor s lokalnim organizacijama i ustanovama o njihovim stvarnim potrebama i mogućnostima suradnje

 Kohezijski radar kao samoprocjena nastavničke prakse.

Kohezijski radar - šest pitanja za početak

1. Govore li uvijek isti učenici?	4. Imamo li jednaka očekivanja prema svima?
2. Postoji li siguran prostor za nepopularno mišljenje?	5. Rješavamo li sukobe ili ih izbjegavamo?
3. Prepoznajemo li tihe i nevidljive učenike?	6. Znaju li učenici kome se mogu obratiti?

Mini alat: početna slika

Što želimo bolje razumjeti?

Koga moramo pitati?

Što već dobro funkcionira?

Koji bi mali pomak bio važan?

Prikupljanje mišljenja ima smisla samo ako sudionici znaju kako će se nalazi koristiti i ako nakon toga dobiju povratnu informaciju. Pitati bez slušanja slabi povjerenje.

KORAK 2. STVARANJE PARTNERSTVA OKO ZAJEDNIČKOG CILJA

Partnerstvo nije popis logotipa niti jednokratna pomoć u provedbi događanja. Ono postoji kada dionici zajedno definiraju potrebu, donose odluke, ulažu različite resurse i dijele odgovornost za proces i rezultate. Istraživanja o modelu škola u zajednici pokazuju važnost suradničkog vodstva, uključivanja obitelji i lokalnih dionika te povezivanja obrazovnog rada s resursima zajednice (Maier i sur., 2017).

Kako pronaći odgovarajućeg partnera?

Partnera ne biramo samo prema tome tko je dostupan, nego prema usklađenosti s ciljem. Organizacija civilnog društva može donijeti iskustvo participativnog rada,

volontiranja, rada s određenim skupinama ili temama, kontakte u zajednici i sposobnost fleksibilnog organiziranja aktivnosti. Škola donosi pedagoško znanje, kontinuitet, odnos s učenicima i odgovornost za sigurno uključivanje djece. Lokalna ustanova, vrtić, dom, općina ili inicijativa donose stvaran kontekst, potrebe i prilike za djelovanje.

PITANJE	ŠKOLA	PARTNER	UČENICI
Koju potrebu rješavamo?	podatci i školski kontekst	uvid u zajednicu i korisnike	vlastita iskustva i prioriteti
Što doprinosimo?	prostor, podrška, kontinuitet	znanje, mreže, mentorstvo	ideje, vrijeme, vještine, provedba
Tko odlučuje?	osigurava okvir i sigurnost	sudjeluje u oblikovanju	imaju stvaran utjecaj na rješenja
Što želimo nastaviti?	ugradnja u školski rad	održavanje odnosa	novi ciklus ili inicijativa

Prvi partnerski sastanak: šest obveznih dogovora:

1. Koju smo potrebu zajednički prepoznali i kome aktivnost treba donijeti vrijednost?
2. Kako će učenici sudjelovati u odlučivanju, a ne samo u izvršavanju zadataka?
3. Koja je uloga svake strane prije, tijekom i nakon aktivnosti?
4. Koje su realne mogućnosti i ograničenja: vrijeme, prostor, prijevoz, troškovi, sigurnost, komunikacija?
5. Tko je kontakt-osoba i kako ćemo donositi odluke kada se plan promijeni?
6. Što će ostati nakon aktivnosti: novi odnos, ponovljena akcija, redoviti susret, materijal ili promjena u školskoj praksi?

PROVJERA KVALITETE

Partnerstvo je dobro postavljeno kada svaka strana može jasno reći: zašto sudjelujemo, što doprinosimo, što očekujemo, tko odlučuje i kako ćemo znati da je suradnja bila korisna.

KORAK 3. OSNAŽIVANJE NASTAVNIKA I OTVARANJE PROSTORA U KOJEM SE GLAS UČENIKA ČUJE

Učeničko sudjelovanje ne nastaje samo zato što smo učenike pozvali. Potrebni su sigurnost, jasna struktura, vrijeme i odrasli koji znaju kada voditi, a kada se povući. Aktivnosti učeničkog glasa mogu pridonijeti osjećaju kompetentnosti, pripadanja i smisla, osobito kod mladih koji se inače slabije povezuju sa školom (Mitra, 2004). No sudjelovanje postaje stvarno tek kada mišljenje učenika može promijeniti odluku ili smjer aktivnosti.

OD SIMBOLIČNOG PREMA STVARNOM SUDJELOVANJU

SIMBOLIČNO: učenici su pozvani kada je ideja već završena, dobivaju zadatke bez mogućnosti izbora ili se njihovo mišljenje prikuplja bez povratne informacije.

STVARNO: učenici sudjeluju u prepoznavanju problema, razvijanju ideje, donošenju odluka, podjeli odgovornosti i procjeni rezultata.

Uloga Akademije socijalne kohezije

U projektu je razvijen dvodnevni program za nastavnike i stručne suradnike koji povezuje razumijevanje socijalne kohezije s refleksijom vlastite prakse i konkretnim alatima. Polazište je da odrasli ne mogu učenike pozivati na dijalog, suradnju i povjerenje ako u svakodnevnom radu ne stvaraju prostor za različite glasove, ne prepoznaju nevidljive učenike ili izbjegavaju razgovor o sukobima.

Sedam pristupa koji se mogu odmah primijeniti

1. Uključive metode poučavanja

strukture poput rada u paru, kruga razgovora i rotacije uloga daju više učenika priliku za doprinos

2. Mješovite grupe

namjerno stvaranje susreta među učenicima koji se inače ne bi povezali

3. Participacija učenika

učenici su uključeni u pravila, teme, projekte i odluke koje utječu na njihov školski život

4. Glas učenika

redoviti check-in, anonimni kanali i prostori za prijedloge omogućuju izražavanje i tišim učenicima

5. Grupe podrške

buddy sustavi, mentorski parovi i male grupe smanjuju izolaciju i olakšavaju prijelaze

6. Klub dijaloga

neocjenjivani i strukturirani susreti omogućuju razgovor o odnosima, razlikama i sukobima

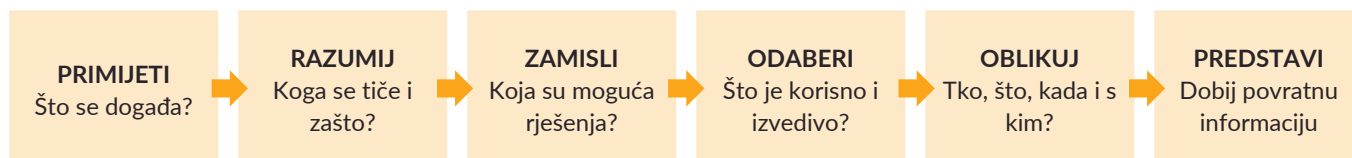
7. Mentoriranje

odnos povjerenja pruža učeniku kontinuitet, podršku i osjećaj da ga netko vidi

Praktično pravilo: ponudite više načina sudjelovanja. Netko će govoriti pred svima, netko će pisati, crtati, fotografirati, organizirati, komunicirati s partnerima ili raditi u pozadini. Uključivost nije da svi rade isto, nego da svi imaju stvarnu i vrijednu ulogu.

KORAK 4A. OD IZAZOVA DO IDEJE

Hackaton socijalne kohezije u projektu je učenicima omogućio da u međuškolskim timovima prepoznaju izazove, razmijene perspektive i razviju prijedloge aktivnosti. Takav format ne mora biti velik ni tehnološki zahtjevan. Može trajati cijeli dan, ali i dva školska sata. Bitno je da proces vodi od problema koji učenici prepoznaju prema rješenju koje mogu objasniti, provjeriti i pretvoriti u prvi konkretan korak.

PovezniK - okvir ideje

IZAZOV Što želimo promijeniti i na čemu temeljimo tu procjenu?	LJUDI Koga se izazov tiče? Koga moramo pitati i uključiti?
PROMJENA Kako bi izgledala bolja situacija nakon naše aktivnosti?	IDEJA Što predlažemo i zašto bi to moglo djelovati?
PARTNERI Tko ima znanje, resurse ili vezu sa zajednicom koja nam treba?	PRVI KORAK Što možemo napraviti u sljedećih sedam dana?
RIZICI Što bi moglo poći drukčije od plana i kako ćemo reagirati?	DOKAZ PROMJENE Što ćemo vidjeti, čuti ili prikupiti ako aktivnost uspije?

Kako osigurati uključivost?

- timove ne sastavljati samo od najaktivnijih i najuspješnijih učenika
- kombinirati usmeno izlaganje s pisanjem, crtanjem, glasanjem i radom u paru
- jasno podijeliti uloge i rotirati ih kako isti učenici ne bi uvijek vodili
- odvojiti vrijeme da učenici provjere ideju s ljudima na koje se ona odnosi
- ne ocjenjivati samo „najbolju prezentaciju“, nego relevantnost, uključivost i izvedivost ideje

Pitanje koje mijenja proces

Ne pitajte samo: „Što želite napraviti?“ Pitajte i: „Kome je to potrebno, kako to znamo i kako će ta osoba ili skupina sudjelovati u oblikovanju aktivnosti?“

KORAK 4B. OD IDEJE DO ZAJEDNIČKE AKCIJE

Društveno korisna aktivnost ima obrazovnu i kohezijsku vrijednost kada je povezana sa stvarnom potrebom, kada učenici razumiju zašto djeluju, kada imaju odgovornost primjerenu dobi i kada nakon provedbe promišljaju o iskustvu. Meta-analiza programa učenja zalaganjem u zajednici pokazala je pozitivne učinke na odnos učenika prema sebi, školi i učenju, građanski angažman, socijalne vještine i školski uspjeh, osobito kada su aktivnosti povezane s jasnim ciljevima, glasom učenika, uključivanjem zajednice i refleksijom (Celio, Durlak i Dymnicki, 2011).

PovezniK akcije nisu nužno formalni programi učenja zalaganjem u zajednici, ali primjenjuju ista načela kvalitetnog iskustvenog učenja.

Sažeti akcijski plan

CILJ	Koju konkretnu promjenu želimo postići?
SUDIONICI I KORISNICI	Tko sudjeluje, kome aktivnost koristi i kako su njihove potrebe provjerene?
AKTIVNOSTI	Koji su koraci prije, tijekom i nakon provedbe?
ULOGE	Za što su odgovorni učenici, škola, organizacija i drugi partneri?
RESURSI I LOGISTIKA	Prostor, materijali, prijevoz, vrijeme, troškovi, suglasnosti i komunikacija.
SIGURNOST I UKLJUČIVOST	Koje rizike predviđamo i kako omogućujemo sudjelovanje različitim učenicima?
PRAĆENJE I REFLEKSIJA	Kako ćemo dokumentirati provedbu i što ćemo nakon aktivnosti pitati sudionike?

Prije početka

- s partnerom provjerite stvarne i aktualne potrebe; donacija ili aktivnost koja nije potrebna može opteretiti korisnike
- dogovorite jednu kontakt osobu sa svake strane i rokove za ključne odluke
- riješite prijevoz, prostor, suglasnosti i materijale prije javne promocije
- učenicima objasnite kontekst i etičke granice: pomaganje nije predstavljanje drugih kao pasivnih primatelja pomoći
- ponudite više vrsta zadataka kako bi se mogli uključiti učenici različitih interesa i mogućnosti
- planirajte vrijeme za zajedničko druženje i refleksiju; odnosi se često najviše grade u neformalnom dijelu aktivnosti

Znak kvalitetne akcije

Nakon aktivnosti učenici mogu objasniti ne samo što su napravili, nego i što su saznali o zajednici, s kim su izgradili odnos, koje su odluke donijeli i što bi sljedeći put promijenili.

KORAK 5. UČITE IZ ISKUSTVA I NASTAVITE SURADNJU

Održivost ne znači da se ista aktivnost mora ponavljati zauvijek. Ona znači da iskustvo ostavlja trag: odnos među partnerima, novu sposobnost škole, veću odgovornost učenika, alat koji se ponovno koristi ili promjenu u načinu odlučivanja. Suradnja postaje održiva kada se ne oslanja samo na entuzijazam jedne osobe i kada je ugrađena u dogovore, školske dokumente i redovitu komunikaciju.

RAZINA	PITANJE	MOGUĆI DOKAZ
PROVEDBA	Jesmo li ostvarili planirano i tko je sudjelovao?	evidencija, fotografije, provedeni koraci
ISKUSTVO	Kako su učenici, partneri i sudionici doživjeli proces?	kratka evaluacija, krug refleksije, izjave
PROMJENA	Što se promijenilo u znanju, odnosima, sudjelovanju ili ponašanju?	primjeri, opažanja, prije-poslije pitanja
ODRŽIVOST	Što će se nastaviti i tko za to preuzima odgovornost?	dogovor, termin, školski plan, imenovana osoba

Refleksija nakon aktivnosti

- Što smo napravili i na što smo ponosni?
- Tko je imao stvaran utjecaj, a čiji glas nismo dovoljno čuli?
- Što smo naučili o ljudima, organizaciji ili zajednici s kojom smo surađivali?
- Koja je odluka ili postupak izgradio povjerenje, a što ga je otežalo?
- Što bismo drugi put započeli ranije ili organizirali drukčije?
- Koji je sljedeći realni korak i tko će ga pokrenuti?

Plan 30 – 90 – 365 dana

U 30 DANA zahvalite partnerima, podijelite rezultate, održite refleksiju i zabilježite naučene lekcije	U 90 DANA dogovorite sljedeći kontakt ili manju zajedničku aktivnost; uključite nove učenike i kolege	U GODINU DANA uvrstite model u školski kurikulum ili godišnji plan, osigurajte kontakt osobu i barem jednu redovitu akciju
MINIMALNI UVJETI ODRŽIVOSTI • imenovana kontakt osoba • zapisan dogovor • mjesto u školskom planu • redovita komunikacija • uključivanje novih učenika • barem jedan sljedeći korak s partnerom		

5. PRIMJERI DOBRE PRAKSE

Tri partnerske škole razvile su različite aktivnosti proizašle iz hackatona socijalne kohezije za učenike. Zajednička im je bila aktivna uloga učenika, povezivanje s vanjskim dionicima i stvaranje iskustva u kojem su odnosi, odgovornost i zajednički doprinos bili jednako važni kao vidljivi rezultat aktivnosti.

OŠ FRANJE KREŽME, OSIJEK
Školsko dvorište kao mjesto povezivanja

MODEL POVEZIVANJA
škola otvara svoj prostor i povezuje
djecu različite dobi

U školskom dvorištu organiziran je dan druženja učenika škole i djece iz Dječjeg vrtića Vedri dani. Prostor škole pretvoren je u mjesto igre, kreativnosti, glazbe i neformalnog susreta. Učenici su pripremali hranu, vodili kreativne sadržaje, organizirali motorički poligon, brinuli o mlađoj djeci i stvarali glazbeni program. Raznovrsnost uloga omogućila je učenicima da sudjeluju u skladu sa svojim interesima, a stariji su učenici dobili iskustvo domaćina i podrške mlađima.

Zašto je primjer važan?

Aktivnost pokazuje da se povezanost škole i zajednice ne mora uvijek graditi odlaskom iz škole. Školski prostor može postati zajednički resurs i mjesto susreta. Učenici pritom nisu pomoćna radna snaga, nego suorganizatori iskustva. Važan element bio je neformalni karakter događanja: ljudi su se povezivali kroz zajedničke aktivnosti, ali bez pritiska formalne nastave i ocjenjivanja.

ŠTO PRENIJETI U DRUGU ŠKOLU

Omogućite različite i stvarne uloge učenika. Povežite skupine koje se inače rijetko susreću. Koristite školski prostor kao otvoreno mjesto zajednice, ali jasno dogovorite sigurnost, odgovornosti i prilagodbu aktivnosti dobi sudionika.

Fotografija 1. i 2., Društveno korisna akcija, OŠ Franjo Krežma, Osijek

OŠ DAVORIN TRSTENJAK, ČAĐAVICA
Mala priča, zelena akcija

MODEL POVEZIVANJA
učenici, volonteri i lokalna samouprava
djeluju za zajednički javni prostor

Učenici petog i šestog razreda osmislili su i proveli volontersku akciju uređenja parka „Dravska priča u malom“ u središtu Čađavice. Zajedno s volonterima uklanjali su korov, uređivali živicu i poboljšavali izgled prostora. Općina Čađavica podržala je aktivnost i nakon rada organizirala zajedničko druženje. Vidljiv rezultat bio je uređen javni prostor, ali učinak nije bio samo okolišni: učenici su kroz zajednički rad vježbali podjelu zadataka, komunikaciju, odgovornost i brigu o prostoru koji pripada svima.

Što je dobro funkcioniralo?

Praktičan rad i odmah vidljiv rezultat povećali su motivaciju. Jasna podjela zadataka omogućila je učinkovitu provedbu, dok je završno druženje dodatno učvrstilo odnose. Izazov je bio pravovremeno motivirati dovoljan broj učenika i volontera, što je riješeno ranijom promocijom i jasnim informacijama o aktivnosti.

ŠTO PRENIJETI U DRUGU ŠKOLU

Povežite aktivnost s konkretnim lokalnim prostorom i uključite vlasnika ili upravitelja prostora od početka. Planirajte alat, sigurnost i zadatke, promovirajte aktivnost dovoljno rano i ne zaboravite zajedničko zatvaranje i zahvalnost sudionicima.

Fotografija 3., Društveno korisna akcija, OŠ Davorin Trstenjak, Čađavica

**TEHNIČKA ŠKOLA I PRIRODOSLOVNA
GIMNAZIJA RUĐERA BOŠKOVIĆA, OSIJEK**
„Vidim te!“ – akcija za SOS Dječje selo
Ladimirevci

MODEL POVEZIVANJA
škola i organizacija u zajednici zajedno
odgovaraju na potrebe djece

Učenici 2.a razreda sami su predložili humanitarnu akciju, osmislili promotivne materijale, predstavili je vijeću učenika, prikupljali plišane igračke, pisali poruke podrške i pripremili donacijske košare za 16 obiteljskih kuća u SOS Dječjem selu. Završni posjet nije se zadržao na predaji donacija: učenici su sudjelovali u društvenim igrama, upoznali zajednicu i razvili neposredan odnos s djecom i djelatnicima.

Naučena lekcija

Najveći izazovi bili su prijevoz, usklađivanje termina, koordinacija prikupljanja i pravovremena provjera konkretnih potreba partnera. Iskustvo potvrđuje da dobra namjera nije dovoljna: kontakt s organizacijom treba uspostaviti rano, potrebe provjeriti prije promocije, a posjet oblikovati kao susret i razmjenu, ne samo kao uručenje stvari. Nakon aktivnosti učenici su pokazali veći interes za volontiranje, a razred se dodatno povezao.

ŠTO PRENIJETI U DRUGU ŠKOLU

Učenike uključite od prve ideje, ali partnera uključite prije konačnog plana. Dogovorite što je stvarno potrebno, kako će izgledati susret, kako štitite dostojanstvo i privatnost korisnika te kako će se odnos nastaviti nakon posjeta.

Fotografija 4., Priprema donacijskih košara

6. ŠTO SMO NAUČILI I KAKO MODEL PRIMIJENITI

Iskustva triju partnerskih škola pokazuju da socijalna kohezija ne proizlazi samo iz teme ili vrste aktivnosti. Ona se gradi načinom na koji se aktivnost osmišljava i provodi: tko je uključen, čiji se glas čuje, tko donosi odluke, jesu li potrebe prethodno provjerene, imaju li učenici stvarne odgovornosti te postoji li dovoljno prostora za susret, razgovor i zajedničku refleksiju.

To je posebno važno u učeničkoj dobi, kada djeca i mladi intenzivno razvijaju sliku o sebi, odnose s vršnjacima, osjećaj pripadnosti i razumijevanje vlastite uloge u zajednici. Iskustva koja stječu u školi oblikuju njihova očekivanja o tome mogu li vjerovati drugima, hoće li ih netko saslušati, vrijedi li njihov doprinos i mogu li zajedničkim djelovanjem nešto promijeniti. Kada učenici dobiju priliku sudjelovati, surađivati s različitim ljudima, preuzeti odgovornost i vidjeti rezultat svojega angažmana, razvijaju ne samo socijalne i građanske kompetencije nego i osjećaj osobne vrijednosti, pripadnosti i odgovornosti za zajedničko dobro.

Zato aktivnosti povezivanja ne treba promatrati kao dodatak redovnom radu škole. One su dio odgojno-obrazovnog procesa i ulaganje u školsku kulturu u kojoj učenici uče kako živjeti i djelovati s drugima.

1. POČNITE OD STVARNE POTREBE

Ne polazite od unaprijed pripremljene aktivnosti samo zato što je jednostavna ili već poznata. Najprije razgovarajte s učenicima i potencijalnim partnerima o tome što smatraju važnim, kome je podrška potrebna i što u školi ili zajednici treba unaprijediti.

Aktivnost koja proizlazi iz stvarne potrebe sudionicima je smislenija, a njezin doprinos vidljiviji.

2. UKLJUČITE UČENIKE OD POČETKA

Glas učenika treba utjecati na izbor problema, cilj, oblik aktivnosti i način provedbe. Učenici nisu stvarno uključeni ako im odrasli predstave već gotovu ideju i dodijele samo izvršne zadatke.

Kada učenici sudjeluju u odlučivanju, lakše preuzimaju odgovornost i aktivnost doživljavaju kao zajedničku, a ne kao još jednu školsku obvezu.

3. STVARAJTE PARTNERSTVA, A NE SAMO KONTAKTE

Kvalitetna suradnja ne svodi se na to da jedna strana zamoli drugu za prostor, donaciju ili jednokratno sudjelovanje. Škola, učenici i partner trebaju zajedno razgovarati o potrebama, mogućnostima i očekivanjima.

Partnerstvo je snažnije kada svaka strana može doprinijeti svojim znanjem, iskustvom, resursima i vezama u zajednici. Partnerstvo je snažnije kada svaka strana može doprinijeti svojim znanjem, iskustvom, resursima i vezama u zajednici.

4. DOGOVORITE ULOGE I ODGOVORNOSTI

Prije provedbe jasno dogovorite tko komunicira s partnerima i roditeljima, tko priprema materijale, tko vodi pojedine dijelove aktivnosti i tko prati sigurnost i organizaciju. Jasne uloge smanjuju nesporazume, ali i učenicima omogućuju da preuzmu stvarnu odgovornost primjerenu svojoj dobi i iskustvu.

5. PLANIRAJTE LOGISTIKU DOVOLJNO RANO

Prijevoz, termini, prostor, materijali, troškovi, suglasnosti i dostupnost partnera često određuju je li dobra ideja provediva. Logistička pitanja zato ne treba ostaviti za kraj.

Pravodobno planiranje smanjuje pritisak na nastavnike i učenike te ostavlja više vremena za kvalitetan sadržaj i odnose među sudionicima

6. PONUDITE RAZLIČITE NAČINE SUDJELOVANJA

Učenici imaju različite interese, sposobnosti i razinu sigurnosti u grupi. Netko će željeti govoriti pred drugima, netko izrađivati materijale, fotografirati, organizirati prostor, voditi evidenciju, razgovarati s partnerom ili pružati podršku drugim učenicima.

Uključivost raste kada doprinos nije sveden samo na javni nastup, fizički rad ili brzo izražavanje ideja.

7. GRADITE ODNOS, A NE SAMO REZULTATE

Uspjeh aktivnosti nije samo u broju posađenih biljaka, prikupljenih predmeta, uređenih prostora ili uključenih sudionika. Jednako su važni novi susreti, razgovori, osjećaj dobrodošlice i iskustvo zajedničkog rada.

Vrijeme za neformalno druženje, igru i upoznavanje nije praznina u programu, nego važan dio izgradnje povjerenja.

8. ČUVAJTE DOSTOJANSTVO SVIH UKLJUČENIH

Osobe i skupine s kojima škola surađuje ne treba predstavljati samo kao pasivne primatelje pomoći. Prije aktivnosti potrebno je provjeriti njihove stvarne potrebe i, kad god je moguće, uključiti ih u planiranje.

Cilj nije samo „učiniti nešto za druge“, nego graditi odnos u kojem se ljudi susreću kao ravnopravni sudionici s vlastitim iskustvima, znanjima i doprinosima.

9. OSIGURAJTE PROSTOR ZA REFLEKSIJU

Nakon aktivnosti potrebno je zastati i razgovarati o iskustvu. Učenike se može pitati što ih je iznenadilo, što su naučili o sebi i drugima, kada su se osjećali uključeno, što je bilo teško i što bi sljedeći put promijenili.

Bez refleksije aktivnost lako ostaje izdvojen događaj. Refleksijom ona postaje iskustvo iz kojeg učenici mogu učiti i koje mogu povezati s budućim djelovanjem

10. ZABILJEŽITE UČENJE I DOGOVORITE NASTAVAK

Dokumentirajte ne samo što je provedeno nego i kako su donesene odluke, koje su se poteškoće pojavile, što je tijekom provedbe promijenjeno i koje preporuke proizlaze iz iskustva.

Održivost ne znači da se ista aktivnost mora ponavljati svake godine. Ona započinje dogovorom o jednom jasnom sljedećem koraku: novom susretu, nastavku rada kluba, uključivanju aktivnosti u školski plan, ponovnom razgovoru s partnerom ili prijenosu odgovornosti novoj skupini učenika.

Od pojedinačne aktivnosti do kulture povezanosti

Model suradnje PovezniK pokazuje da se povjerenje i pripadanje ne stvaraju jednom radionicom, jednim klubom ili jednom akcijom. Razvijaju se postupno, kroz ponavljana iskustva u kojima učenici vide da ih se sluša, da njihove ideje mogu dovesti do promjene i da zajedničko djelovanje ima smisla.

Kada škola stvara sigurne prostore za razgovor, omogućuje neformalno povezivanje, uključuje učenike u donošenje odluka i otvara se prema organizacijama i ljudima u zajednici, ona postaje više od mjesta poučavanja. Postaje mjesto u kojem učenici uče kako graditi odnose, preuzimati odgovornost, surađivati s različitim i doprinositi zajedničkom dobru.

Upravo su takva iskustva temelj škole koja gradi povjerenje i zajednice u kojoj mladi ne čekaju da netko drugi pokrene promjenu, nego prepoznaju da i sami mogu biti njezini nositelji.

Povjerenje se ne može propisati, ali se mogu stvarati uvjeti u kojima raste: da se ljudi čuju, da imaju stvarne uloge, da zajedno rade na nečemu važnom i da se nakon jednog susreta odluče ponovno povezati.

Imajući u vidu sve što smo opisali i prikazali u ovom vodiču, pozivamo Vas da pogledate i ispunite akcijski plan kao prvi korak u osmišljavanju aktivnosti koji će i vašu školu učiniti prostorom razgovora, neformalnog druženja učenika, povezivanja i učeničkih inicijativa.

LITERATURA:

- Allen, K.-A., Kern, M. L., Vella-Brodrick, D., Hattie, J. i Waters, L. (2018). What schools need to know about fostering school belonging: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 30(1), 1–34. doi: 10.1007/s10648-016-9389-8.
- Celio, C. I., Durlak, J. i Dymnicki, A. (2011). A meta-analysis of the impact of service-learning on students. *Journal of Experiential Education*, 34(2), 164–181. doi: 10.1177/105382591103400205.
- Maier, A., Daniel, J., Oakes, J. i Lam, L. (2017). Community schools as an effective school improvement strategy: A review of the evidence. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute.
- Mitra, D. L. (2004). The significance of students: Can increasing student voice in schools lead to gains in youth development? *Teachers College Record*, 106(4), 651–688. doi: 10.1111/j.1467-9620.2004.00354.x.
- Odbor Ujedinjenih naroda za prava djeteta (2009). Opći komentar br. 12: Pravo djeteta da bude saslušano (CRC/C/GC/12).
- Schiefer, D. i van der Noll, J. (2017). The essentials of social cohesion: A literature review. *Social Indicators Research*, 132(2), 579–603. doi: 10.1007/s11205-016-1314-5.
- Vijeće Europe (2018). Reference Framework of Competences for Democratic Culture. Volume 1: Context, concepts and model. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Korpershoek i sur., 2020.: The Relationships between School Belonging and Students' Motivational, Social-Emotional, Behavioural, and Academic Outcomes in Secondary Education: A Meta-Analytic Review
- Europska komisija (Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture): PISA 2018 AND THE EU - Striving for social fairness through education
- Carol Goodenow, 1993.: Classroom Belonging among Early Adolescent Students: Relationships to Motivation and Achievement

PROJEKTN IZVORI:

- DKolektiv (2025): Projektna prijava „PovezniK – škole koje grade povjerenje“
- DKolektiv i Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti (2026): Akademija socijalne kohezije: Plan dvodnevno programa za nastavnike i stručne suradnike
- DKolektiv i Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti (2026): Priručnik metoda: 7 pristupa gradnji socijalne kohezije u školi
- DKolektiv (2026): Kohezijski radar: alat za samoprocjenu nastavnika.
- DKolektiv (2026): Akcijski plan Akademije socijalne kohezije.
- DKolektiv i FOOZOS (2026): Rezultati upitnika za učenike o odnosima, pripadnosti i zajedništvu u školi.
- DKolektiv i FOOZOS (2026): Rezultati upitnika za učitelje o odnosima, pripadnosti i zajedništvu u školi.
- Partnerske škole projekta PovezniK (2026): Opisi aktivnosti i refleksije: „Školsko dvorište kao mjesto povezivanja“, „Mala priča, zelena akcija“ i „Vidim te!“ – akcija za SOS Dječje selo Ladimirevci.